

Socijalistička glupost. — (U prošlom mom delu bilo je reči o gluposti, ali i o „razmetnom sinu”; na žalost, biće o tome reči i ovoga puta. Izvinjavam se.)

Miroslav Krleža oglasio se iz svog agramerskog spokoja na stranicama pariškog *Monda*, da nam rezignirano saopšti kako „broj političkih nesporazuma, koje vidim za sobom, pruža monumentalan primjer budućim generacijama”.

Miroslav Krleža bio je literarni mit i znam čitavu jednu mladost koja je, zanesena, u kafanskim bdenjima, recitovala fraze svog idola. Fraze? Hm! Dugi niz godina bio sam općinjen magijom, ne Krležino misli, na žalost, već stil, a to je tada bilo primarno, jer smo bili naučili „misao” da je „stil — čovek”. I desilo se to iznenada, preko noći, celoj jednoj proletoj generaciji, da je Miroslav Krleža, njen idol, pao sa njihovih nebesa. To je bilo dosta davno, možda onda kada smo izlazili iz našeg nešto produženog detinjstva.

Nikako ne mogu da sagledam taj „broj političkih nesporazuma”, koje on sâm vidi „za sobom”, kao „monumentalan primjer budućim generacijama”, ali vidim izvestan niz političkih sporazuma. Možda je nesporazume sakrio duboko u sebi i o njima čuti, pa će užalud prebirati po njegovim delima. Njegov sagovornik zahteva da on kaže „nešto eksplicitnije o tim *NESPORAZUMIMA*”. On uvija tehnikom političkog ezoterizma u ezotериju sakrivenih misli, pa nam je „monumentalan primjer” maglovi. Jasnija nam je misao da postoji socijalistička glupost, ali zar je to misao dostojava jednog kolosa od sto dela i stotinu kila, zar neko u to sumnja. Važnija od te misli bila bi jedna poštenu analiza te gluposti. Inače, samo po sebi, to nije neka mudrost kojoj bih se morao osobito diviti o pedesetoj obiljetnici „prijane noći četrnaestog novembra 1918. godine”.

„Ne treba izgubiti iz vida da kad su u umjetnosti apologetika i kontestacija (koju mene obično ignoriraju) igra je unaprijed izgubljena.” Tako veli Miroslav Krleža, koji mi se često ukaziva kao veličanstven apologet unaprijed izgubljene igre koju igra. Gde su dokumenta „radikalne kontestacije” (valjda u duhu „globalne kritike” i „osporavanja svega postojećeg”) i gde je analiza socijalističkog oblika gluposti, posle svih analiza kapitalističke, medieverne, nacionalističke, katoličke, pravoslavne, buržoaske ili neke druge gluposti, pa čak i staljinističke — posle 1948. godine? Zar ćemo na kraju poveravati da je zbog „radikalne kontestacije” već davnog glavu izgubio.

Naravno da to „ne treba izgubiti iz vida”, to što se tiče apologetike i kontestacije. Ja neću. Nemoj ni ti.

„Da bi vršio valjano svoj zanat, pisac mora imati mogućnost da bude u neku ruku disident, pa čak i defetist, u odnosu na državu i institucije, na naciju i autoritete. On je razmetni sin koji se vraća svom očinskom ognjištu samo da bi mogao od njega ponovo otići. Negacija je njegov familijarni oblik prihvaćanja svijeta.” (Podvukao M. K.) Treba, dakle, imati mogućnosti, treba ozakoniti „disidenstvo”, „defetizam” i negaciju, treba da mu država, institucije, nacija i autoriteti zagarantuju ta prava, treba, možda, to da postane stvar koju će zvaničnici i vlast oboručke primati i za kritiku deliti nagrade — inače sve to neće biti. Pa kad bi sve to tako bilo, kada bi buntovnici bili miljenici vlasti, onda, naravno, oni to ne bi ni bili. Meni, izgleda, nešto nije jasno, ali zar će mi to Miroslav Krleža objasniti?

Evo, kako se rada jedan moj nesporazum.

Miroslav Krleža me davnog već ne uverava u svoje „disidenstvo”, „defetizam”, negacije i kontestacije. Kada je on poslednji put bio „razmetni sin”? Možda se samo tata naljutio na njega. Možda se okliznuo o očinski prag? Ali to ne znači da je „razmetni sin” i da bi se time mogao razmetati. Ali, ako je piscu afirmacija njegov familijarni oblik prihvaćanja svijeta, šta onda? Da li tada „valjano vrši svoj zanat”? Da li treba negirati samo ono što je bezopasno, što je dozvoljeno negirati, što je poželjno i unosno osporavati?

Miroslava Krležu bio sam zaboravio, mada neke njegove pesme i neki tekstovi koje sam nekada čitao sa zanosom, to, možda, i ne zasljužuju. Ne verujem u pisce koji su bliski Luciferu, jer su skloni da mrak proglaše — svetlošću, dosledno velikoj prevari po kojoj se Knez tame zove Svetionosac (Lucifer). „Piscu je, mislim, bliži Lucifer negoli njegov mladi i naivniji brat Prometej s

kojim ga se isuviše često asimilira”. Tako veli Miroslav Krleža u pomenutom *Mondu*, kojega prenosi današnja *Politika*.

Ne volim luciferizam, niti sam pristalicu nekih davaljskih učenja. Ne volim ni pisce bliske Luciferu, i Miroslav Krleža iščezao je iz moje intimne mitologije možda sa krahom onog što bi se moglo, uslovno, nazvati mojim luciferizmom. Bogu hvala!

Taj svoj antiluciferizam, kao i izvesnu „iluminističku” i „prosvetiteljsku” iluziju izrazio sam u intervjuu za beogradski *Student*, br. 23, od prešle godine: „Dobro bi bilo uvideti kako je celo jedno prosvetiteljstvo unošlo dosta mraka u mozgove. Postojala je cela falanga mračnih „iluminista” koji su prosvetljivali i govorili o svetloj budućnosti, ali je ta svetlost samo luciferianska opseva. Lucifer Lux, lucis — svetlost, fero — nositi bio je veliki majstor da mrak ljudima prikaže kao svetlost. U tom smislu dobro bi bilo preispitati i ceo moderni prometeizam”.

Uistinu, veliko je majstortvo prosvetljavati mramok.

Još jednom sa nostalgijom i sa strahom otvaram Izlet u Rusiju. Vraćam se Krleži kao palom idolu moje mladosti. Otvaram knjigu, kao da idem na grob genija mog detinjstva, kako bi možda kazao Radomir Konstantinović. Ruku na srce: da li je danas moguće izbjeći glupost, ne uvlači li se ona, kao osmozom, u naše delo i naš život? Kako u nas ulazi „socijalistička glupost” kao deo one univerzalne gluposti koja je „kosmička sila”. Kako i ko je može izbjeći? Velikan?

Sreda, 1. januar 1969.

Susret sa krležom — Rodoljub Čolaković u sarajevskom Odjeku od 1. januara ove godine potpisuje tekst *Susret sa krležom* (Malo k je grafički štos, koji koristi i odjek — moja prim.) To je fragment Čolakovićevog sećanja na period 1933–36.

„Još ljetos, kad smo razgovarali (naravno: Krleža i Čolaković) o procesu u Moskvi, Krleža je oštrosudjivao Staljinovu politiku. Pogotovu je bio oštarevečeri govorči o nečovječnosti i političkoj štetnosti pogubljenja istaknutih ljudi Boljševičke partije u bliskih Lenjinovih saradnika. Upitao me (Krleža): — Ajde, reci, bi li Lenin tako postupao sa onima koji se s njim ne slažu, jer valjda ne vjeruješ da ima zrna istine u onome što je Višinski lajao na procesu. Zašto ih Staljin nije prognao u Sibir i učinio ih neškodljivim, nego im skida glave za izmišljene krivice?”

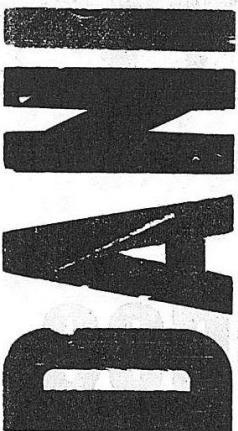
Ono što mi je posle svega nejasno, u okviru razmišljanja o „socijalističkoj gluposti”, jeste — zašto bi ljudi za izmišljene krivice trebalo poslati u Sibir? Mislim da ne bi trebalo izmišljati krivice, a još manje slati ljudi izmišljjenim krivicama u Sibir. Zatim: da li je pod Staljinom Sibir bio teža ili blaža kazna od smrti? Nije li ih je trebalo, možda, teže kazniti, progonom u Sibir. Možda je ovo jedna od tih „socijalističkih gluposti” koja mi je servirana za novu godinu, upravo na stranicama Odjeka.

Manje je važno što Čolaković piše: „Kao pravoverni staljinist, vjerovao sam u Staljinovu mudrost i nepogrešivost” itd.

Divna je i poražavajuća ta iskrenost. Beskraina pitanja se roje. Koliko je i kako uspešno Miroslav Krleža pisao o staljinizmu između 1936. i 1948. godine? Je li to velika literatura koju još nisam otkrio? Dokle je Čolaković bio „pravoverni staljinist”? Do 1948? Zar mu od 1933. do 1948. Staljin nije pružao priliku da to ne bude, da posumnjaju u njegovu mudrost i nepogrešivost? Kako to da ljudi koji se svakom prilikom groze dogme o nepogrešivosti pape, veruju u nepogrešivost Staljina ili Hitlera? Nije li takva vera jedna crna religija, crna magija?

Ponedeljak, 6. januar 1969.

U Savremeniku Mihailo Marković odgovara Daviču. Tekst je, kažu, izlazio u nastavcima u Borbi. Po Markoviću, Davičo izlazi prilično smeršan. Naime, pored ostalog, on sistematski upotrebljava strane reči čije značenje ne zna. Postoje vicevi o nekim organima koji kažu „gladijator” umesto: „radijator” i slično, ali drug Marković valjda ne pravi viceve?

miro glavurtić

